

KÖZÚT

VIII. évfolyam, 9. szám

1999. december

A Széchenyi-Lánchíd 150 éves

Az úthálózatok szerepe az élővilágban

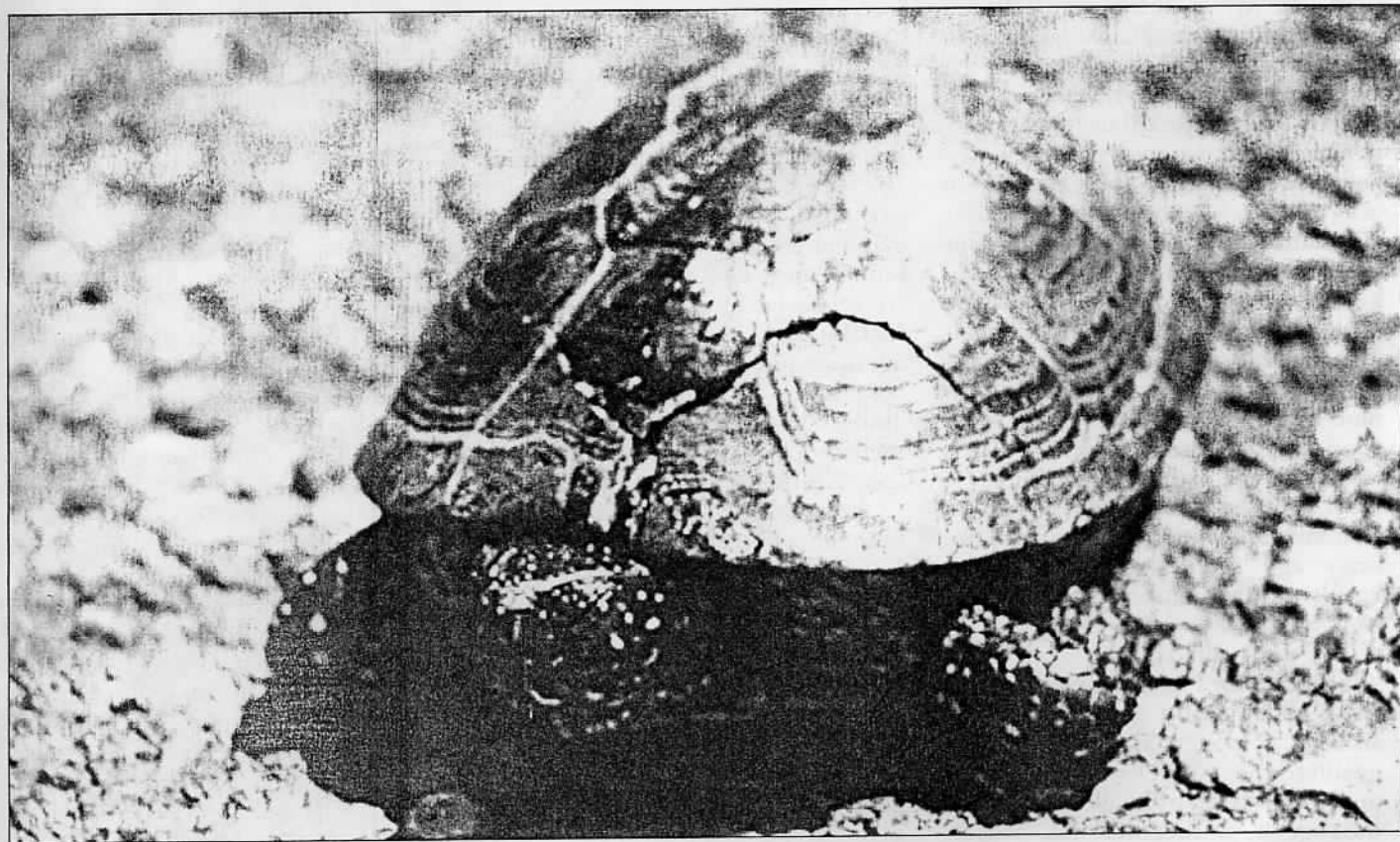
Az 1990-es évek elejétől az élőlények elterjedését egy olyan új elmélet alapján írjuk le, amely szakít a korábbi, minden fajt csak a legmegfelelőbb élőhelyen elképzelni tudó szemlélettel. A statisztikai valószínűségeen alapuló folyamatok fontossága, az élőlények váratlan, első megközelítésben akár számukra idegen környezetben való felbukkanásának esélye hangsúlyosan jelenik meg korunk ökológiájában.

Közismert tény, hogy az emberi létesítményeket az élővilág is birtokba veszi. Mindez nemcsak a tipikusan az emberek közelében élő fajoknál (például csótány, vándorpatkány) igaz, hanem ritka, védett állatok esetében is. A lakótelepeken élő denevérek, a templomtoronyban fészkelő baglyok nagy száma azt is jelzi, hogy az új, mesterséges élőhelyek egy-egy védett faj elterjedéséhez, fennmaradásához is hozzájárulhatnak. Ha az állati lakótársak komolyan zavarják az embereket, akkor a konfliktus békés feloldására hatósági beavatkozás is lehetőség van. Ilyenkor az illetékes természetvédelmi hatóság (nemzeti park igazgatóság) jogosult intézkedni közvetlenül vagy egy ál-

lami, netán civil szervezet (például állatkert vagy természetvédelmi egyesület) bevonásával oldja meg a problémát, általában az állatok áttelepítésével.

Az utak mentén szintén nagy számban jelennek meg különféle élőlények. Az egyes esetek megfelelő kezeléséhez szükség van annak a felismerésére, hogy mi okozza nem egyszer tömeges felbukkanásukat. Az utak különböző ökológiai funkciókat tölthetnek be, ezekkel magyarázható az élőlények megjelenése is, hiszen az utak élőhelyként, akadályként, folyosóként, szűrőként, csapdaként egyaránt működhetnek. Az útépités és -karbantartás szempontjából az első kettő a leglényegesebb.

Az utak élőhely szerepe egyre fontosabbá válik. Ezt egyrészt az egyre intenzívebb emberi tevékenység, másrészt kiterjedésük indokolja (hazánk legnagyobb összefüggő, védett áltéri erdejénél, a Duna-Dráva Nemzeti Park Gemenci Körzeténél is egyre nagyobb az országos közútkezelő közhasznú társaságok felügyelete alatt álló burkolt útpálya, amihez természetesen még a padkarendszer is társul), de indokolja az emberi tevékenység is. Hollandiában és az Amerikai Egyesült Államok középnyugati részén a mezőgazdaság sok esetben feldarabolta vagy teljesen eltüntette az eredeti élőhelyeket, ezért a kevésbé kezelt padkák utolsó menedékként, élőhelydarabként funkcionálnak. Szerencsére

Gázolás következtében megrepedt páncélú mocsári teknős Biharugrán, a Körös-Maros Nemzeti Parkban

Magyarországon ez nem általános jelenség, de az útpadkák élőhely szerepét itthon is jelzi a padkákra húzódó védett növények sora, amilyen például két orchideaánk, az adriai sallangvirág és a vitézvirág. Állatoknál az építkezés közben kialakított anyagnyerőhelyek is fontosak lehetnek, különösen ha új élőhelytípusok, például tavak jönnek létre (amelyek aztán gyakran csapdaként működnek, hasonlóan egy 1999-es bodajki esetben, ahol zöld varangyok tízezreit kellett a helyi strandról kimenteni).

Rendkívül fontos az utak táplálkozóhely szerepe. Ezt egyrészt a gázolások okozzák, másrészt a padkakezelés, kaszálás. A baglyok például előszeretettel vadásznak a rövidfüves, könnyen áttekinthető terepen (ezért is látjuk gyakran az éjszakai ragadozó madarakat az út mentén). Különösen erős az utak hatása azokon a szakaszokon, ahol mesterséges megvilágítást alkalmaznak. Ennek hatására éjszakai rovarok jelennek meg, ami nagyszámú ragadozót vonz az útfelületre.

Az utak sajátos hőklímája, a gyorsan felmelegedő, sötét színű útfelület a változó testhőmérsékletű állatokra különösen erősen hat, tavasszal és ősszel ezért időznek el a két-éltűek a szokásosnál is tovább az úton. Az M7-es autópályán felfedezett kígyófészkek kialakulása pedig (részletesebben lásd a Közút 1999. IX. havi számát) egyrészt szintén a sajátos mikroklimatikus viszonyoknak, másrészt az eredeti élőhely közelségének tudható be. Ez utóbbi tény egyben a nyilvánvaló megoldást is kínálta (vissza kellett az állatokat az eredeti élőhelyükre juttatni, ahol konfliktusmentesen kikelhettek). A biológiai rendszerek, események jellegzetessége azonban az, hogy egyediek, a problémák automatikusan nem megoldhatóak és az ismerősnek tűnő helyzetekben is szükség van a körülmények alapos felmérésére. (A fenti esetben például előzetesen az sem volt teljes mértékben kizárható, hogy egy mérgeskígyó-szállítmány került az útra, emberi gondatlanság vagy baleset következtében.)

Az utak akadályozó szerepe is közismert. Ez a hatás a kétéltű vonulások alkalmával a legnyilvánvalóbb, amikor tömeges állapotpusztulás figyelhető meg. Mivel az állatok a szaporodóhely és a nyári élőhely között mozognak, a megoldásnak sokféle módja van új szaporodóhely (tó) ásá-

sától az alagutak beépítéséig. A közlekedésben résztvevők számára nem kevésbé fontos a nagyobb testű állatok megjelenése az utakon, amelyek ott táplálékot keresve vagy csak egyszerűen az ősi vadvártót követve jelennek meg. Ez a jelenség is kezelhető műszaki megoldással, vadátjáró kialakításával, a beavatkozás sikerét azonban mindkét esetben erősen befolyásolja az átjárók elhelyezése, amihez biológiai ismeretek, egyebek mellett az állatok fő mozgásirányának feltérképezése is szükséges.

Az utakon olyan állatok is átkelhetnek, amelyekre nem számítunk. Biológiai ismeretek és a helyi sajátosságok megismerése nélkül ez gyakran nem értelmezhető, különösen ha rövid ideig zajló eseményről van szó (ami esetleg évről évre bekövetkezik). Ilyen például a mocsári teknősök júniusi tojásrakó vándorlása. Ebben természetesen csak nőstények vesznek részt, amelyek egyes esetekben akár 1 km-t is megtesznek a megfelelő homokos területig. Noha

az állatokat páncél védi, az autókkal való találkozás számukra is végzetes. A mellékelt képen látható állatnál például tüdővérzést, bordatörést és további belső sérüléseket diagnosztizáltak az Állatorvosi Egyetemen (a megmentésére tett kísérletek ezért nem voltak eredményesek). A mediterrán országokban és az USA-ban ezért több helyen történt már műszaki beavatkozás (kerítés – alagútrendszerek kialakításával) szárazföldi teknősfajok védelmében is.

Az elkövetkező években is várható, hogy a közutakon időről időre váratlanul felbukkannak különféle állatok. A megoldandó kérdések megfelelő kezeléséhez, a beavatkozás mi-kéntjének eldöntéséhez az ÁKMI Kht. szakembereivel együtt a jövőben is szívesen nyújtanak segítséget a Varangy Akciócsoport Egyesület műszaki és biológiai végzettségű tagjai.

dr. Puky Miklós
a Varangy Akciócsoport Egyesület
elnöke